

TEZ ÖZETİ / THESIS SUMMARY

Atf için / for cited: Özturgut, R., Beceren, E., Belke, M. (2024). *Finansal Gelişmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Rolü: Yazın Taraması*. *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, Yıl: 6, Sayı: 16, Aralık 2024, s. 71-83.

**FİNANSAL GELİŞMENİN GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ROLÜ:
YAZIN TARAMASI**

Rıdvan ÖZTURGUT¹

Ertan BECEREN²

Murat BELKE³

ÖZ

Bu makale, finansal gelişmenin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini kavramsal bir çerçevede derinlemesine incelemektedir. Literatürde, finansal gelişmenin bu iki önemli sosyal sorun üzerindeki etkileri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmalar, finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azalttığını savunurken, bazıları ise tam tersine eşitsizliği artırdığını iddia etmektedir. Üçüncü bir görüş ise, bu ilişkinin başlangıçta artan bir eğilim gösterdiğini, ancak belirli bir eşikten sonra azaldığını öne sürmektedir. Yoksulluk üzerindeki etkiler de benzer şekilde karmaşıktır. Bazı çalışmalar, finansal gelişmenin yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu, kredi erişimini artırarak veya ekonomik büyümeyi teşvik ederek yoksulluğun azalmasına katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Ancak diğer araştırmalar ise, finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki etkilerinin sınırlı olduğunu veya bazı durumlarda yoksulluğu artırabileceğini belirtmektedir. Çalışma, finansal gelişmenin etkilerinin bağlam ve politikalarla doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Finansal kapsayıcılığın artırılması, düşük gelirli grupların finansal sisteme entegrasyonu ve önemle tasarlanmış politikalar, finansal gelişmenin sosyal eşitsizlikleri azaltıcı etkilerini azaltmada etkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, çalışma bir yandan, daha fazla ampirik araştırmanın gerekliliğine işaret ederken diğer yandan, politika yapıcılar için çeşitli öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Gelişme, Yoksulluk, Eşitsizlik.

JEL Sınıflandırma Kodları: G00, I32, D31.

**THE ROLE OF FINANCIAL DEVELOPMENT ON INCOME INEQUALITY AND
POVERTY: A LITERATURE REVIEW**

ABSTRACT

This paper analyses in depth the effects of financial development on income inequality and poverty within a conceptual framework. In the literature, there are different views on the effects of financial development on these two important social problems. While some studies argue that financial development reduces income inequality, others claim that it increases inequality on the contrary. A third view argues that this relationship shows an increasing trend at the beginning, but decreases after a certain threshold. The effects on poverty are similarly complex. Some studies argue that financial development is effective in reducing poverty, contributing to poverty reduction by increasing access to credit or stimulating economic growth. However, other studies suggest that the effects of financial development on poverty are limited or may even increase poverty in some cases. The study emphasises that the effects of financial development are directly linked to context and policies. Increasing financial inclusion, integrating low-income groups into the financial system and carefully designed policies are

¹ 0000-0001-6694-2808, Öğr. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlük, rozturgut@mehmetakif.edu.tr

² 0000-0003-1314-5607, Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisat Fakültesi, ertanbeceren@sdu.edu.tr

³ 0000-0002-3299-7162, Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisat Fakültesi, muratbelke@mehmetakif.edu.tr

effective in reducing the social inequality-reducing effects of financial development. In this context, the paper points to the need for further empirical research and provides guiding recommendations for policymakers.

Keywords: Financial Development, Poverty, Inequality

JEL Classification Codes: G00, I32, D31.

1.GİRİŞ

Finansal gelişme, ekonomik kalkınmanın ana unsurlarından biri olup, özellikle ekonomik büyüme ile gelir dağılımını iyileştirme yönünde önemli bir rol oynamaktadır. Finansal sektördeki gelişmeler, sermaye birikiminin teşvik edilmesi, kaynakların etkin bir şekilde dağıtılması ve tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi süreçleri üzerinden sosyal refaha katkı sağlamaktadır. Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini analiz etmek hem ekonomistler hem de politika yapımcılar için büyük önem taşımaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal gelişmenin, ülkeler arasındaki gelir eşitsizliği seviyesini dengeleyici bir unsur olarak nasıl kullanılabilirliği politika yapımcılarının ve bilim insanlarının ilgi odağıdır. Ancak finansal piyasalar, ters seçim ve ahlaki tehlike gibi problemlerle karşı karşıyadır ve bu durum, piyasadan borç alabilmek için teminat gösterilmesini zorunlu hale getirmektedir. Teminatı olmayan düşük gelirli bireyler, finansal piyasalar gelişmiş olsa dahi krediye erişimde güçlük yaşamaktadır. Bu bağlamda, finansal gelişmenin eşitsizlik üzerindeki etkilerini inceleyen iki ana teori öne çıkmaktadır: İlk teori, teminat sağlayabilen varlıklı kesimlerin finansal gelişmeden daha fazla yararlandığını, dolayısıyla finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini artırarak zengin ile fakir arasındaki uçurumu genişlettiğini savunur. İkinci teori ise finansal gelişmenin finansal kapsayıcılığı artırdığını, böylece önceden dışlanan düşük gelirli bireylerin finansal sisteme dahil edilerek ekonomik fırsatlardan faydalanabilmesinin önünü açtığını ileri sürmektedir. Bu durumda, finansal gelişme, yoksul ancak yetenekli ve girişimci bireyler için bir denge unsuru olarak işlev görebilmektedir. (Clarke et al., 2006, s.578; Bolarinwa ve Akinlo, 2021, s.1)

Finansal gelişmenin ekonomik büyümeye sağladığı katkılar iyi belgelenmişken, finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki üzerine literatür hala gelişme aşamasındadır. Finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini açıklayan teoriler çeşitli ve çelişkili öngörüler sunmaktadır. Literatürün bir kısmı finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasında ters U şeklinde bir ilişki öngörürken, diğer çalışmalar doğrusal bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Bu teorik yaklaşımlardan biri olan Greenwood ve Jovanovic (1990), finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasında, finansal sistemin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ekonomik gelişim düzeyine bağlı olarak değiştiği doğrusal olmayan bir ilişki öngörmektedir. Bu modele göre, ekonomik gelişmenin erken aşamalarında, yalnızca mali koalisyonun sabit maliyetini karşılayabilen zenginler finansal hizmetlere erişebilmekte ve bu durum gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Ancak, ekonomik büyümenin ilerleyen aşamalarında, finansal sistemin daha kapsayıcı hale gelmesiyle finansal hizmetlere erişim genişleyerek yoksul kesimin de finansal sisteme dâhil olması sağlanmaktadır. Diğer taraftan, Galor ve Zeira (1993), finansal gelişmenin düşük gelir gruplarının insan sermayesi birikimini destekleyerek gelir eşitsizliğini azaltabileceğini öne süren doğrusal bir ilişkiyi savunmaktadır. Bu çerçevede, finansal derinleşmenin krediye erişim kısıtlarını hafifleterek düşük gelirli grupların insan sermayesi yatırımları ve sermaye birikimi yoluyla fayda sağlamasına imkân tanıdığı öngörülmektedir.

Teoriler arasında farklılıklar olsa da ampirik araştırmalar genel olarak finansal gelişmenin yoksulluğu ve eşitsizliği azaltıcı etkiler sunduğunu göstermektedir. Ülke düzeyinde yapılan çalışmalar (Beck et al., 2004; Honohan, 2004; Rajan ve Zingales, 2003) özel kredi genişlemesinin en yoksul kesimin gelir büyümesini destekleyerek gelir eşitsizliğini azaltabileceğini ortaya koymakta ve Greenwood ve Jovanovic'in (1990) ters U hipotezine karşı çıkmaktadır. Ancak, bu ampirik çalışmalar finansal gelişmeyi genellikle yalnızca GSYH'ye göre özel kredi oranı üzerinden ölçmekte olup, bu ölçüm finansal sistemin derinliğiyle sınırlı kalmakta, erişim, verimlilik ve istikrar gibi diğer önemli boyutları göz ardı etmektedir.

Son dönemdeki çalışmalar finansal gelişmenin diğer boyutlarını da dikkate almaya başlamıştır. Örneğin Claessens ve Perotti (2007), finansal erişimin yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltmadaki önemini vurgulayan kanıtlar sunmaktadır. Benzer şekilde Jeanneney ve Kpodar (2011), finansal istikrarsızlığın yoksulluğu kötüleştirdiğini; Kunieda et al. (2011) ise finansal entegrasyonun en ayrıcalıklı gruplara yarar sağlayarak gelir eşitsizliğini artırdığını belirtmiştir. Furceri ve Loungani (2015) da sermaye hesabının açıklığı ve finansal sistemlerin liberalleşmesinin kısa ve orta vadede gelir eşitsizliğini ağırlaştırabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, finansal gelişme, yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki karmaşık ilişkilerin güncel literatürdeki yerini inceleyerek, bu konudaki politik ve ekonomik tartışmalara önemli katkılar sunmaktadır. Son yıllarda, finansal sistemlerin sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda yoksulluğu azaltma ve gelir eşitsizliğini dengeleme potansiyeli üzerine yapılan araştırmalar büyük bir ilgi görmektedir. Çalışma, finansal gelişmenin farklı boyutlarının gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini derinlemesine analiz ederek, finans ve gelir dağılımı arasındaki karmaşık ilişki hakkında çelişkili teorik görüşleri kapsamlı bir çerçevede değerlendirmektedir.

2. FİNANSAL GELİŞMEYİ AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR

Finansal gelişme, ekonomik büyüme ve sosyal refahın artırılmasında kritik bir role sahip olan, ancak kapsamı ve etkileri açısından karmaşık bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Finansal gelişmeyi inceleyen literatürde, bu kavram genellikle iki temel teorik yaklaşımla ele alınmaktadır: Ortodoks yaklaşımlar ve Heterodoks yaklaşımlar. Bu iki yaklaşım, finansal sistemin işleyişi, ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ve krizlere karşı dayanıklılığı gibi farklı boyutları vurgulamakta ve finansal gelişmenin dinamiklerini anlamak için birbirinden farklı perspektifler sunmaktadır (Tekin, 2021:6-20).

Ortodoks yaklaşımlar, finansal liberalizasyon politikalarını destekleyen ve piyasa mekanizmalarının ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkilerini vurgulayan bir çerçeve sunmaktadır. Bu görüşler, özellikle para ve faiz teorileri temelinde şekillenmiş olup, piyasalara devlet müdahalesinin azaltılmasını ve faiz oranlarının serbest piyasa koşullarında belirlenmesini savunmaktadır (Tekin, 2021:6-10). McKinnon (1973) ve Shaw (1973) gibi ekonomistler, finansal serbestleşmenin ekonomik büyümeyi hızlandıracağına dair modeller geliştirmiş ve bu yaklaşımları takip eden Kapur (1973), Fry (1989) ve Mathieson (1980) ise, finansal serbestleşme ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Ortodoks yaklaşımlar, finansal baskıların azaltılmasını ve piyasa temelli bir yapının oluşturulmasını ekonomik büyüme için elzem görmektedir. Bu görüşe göre, faiz oranlarının piyasa koşullarında belirlenmesi sermaye birikimini teşvik etmekte, yatırımları artırmakta ve ekonomik verimliliği yükseltmektedir. Örneğin, yüksek faiz oranları, tasarruf oranlarını artırarak sermaye birikimini desteklerken, düşük faiz oranları kredi kullanımını kolaylaştırmakta ve yatırımları canlandırmaktadır. Ortodoks yaklaşımlar, finansal sistemin serbestleşmesinin kaynakların daha etkin bir şekilde tahsis edilmesine olanak tanıdığı ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir şekilde artırılmasını sağladığını öne sürmektedir (Tekin, 2021:6-10).

Heterodoks yaklaşımlar ise, finansal piyasaların doğasında bulunan belirsizlikleri, kriz risklerini ve piyasa başarısızlıklarını vurgulayan bir perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşımlar, finansal serbestleşmenin her zaman ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratmadığını ve aşırı serbestleşmenin ekonomik istikrarsızlıkları tetikleyebileceğini savunmaktadır. Özellikle yüksek faiz oranlarının yarattığı maliyetler, kredi-para piyasası dalgalanmaları ve finansal krizlerin etkileri, heterodoks yaklaşımlar için önemli analiz alanlarıdır. Heterodoks yaklaşımlar, finansal krizlerin önlenmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması için piyasa mekanizmalarının yanı sıra düzenleyici çerçevelerin de önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, piyasa başarısızlıklarının giderilmesi ve finansal istikrarın korunması için finansal piyasalar üzerinde devlet müdahalesinin gerekliliği savunulmaktadır. Heterodoks yaklaşımlar, piyasalardaki riskleri ve dalgalanmaları azaltacak şekilde tasarlanmış politikaların uygulanmasını önermektedir. Bu görüş, finansal sistemin yalnızca ekonomik büyümeyi destekleyen bir araç değil, aynı zamanda toplumsal refahı artıran bir mekanizma olarak işlev görmesi gerektiğini öne sürmektedir (Tekin, 2021:10-20).

2.1 Finansal Gelişmenin Ölçütleri

Finansal kurumlar, özellikle bankalar ve sigorta şirketleri, aynı zamanda hisse senedi, tahvil ve türev piyasaları gibi finansal piyasalar ekonomik kalkınma, yoksulluğun azaltılması ve ekonomik istikrarın sağlanmasında temel rol oynamaktadır. Bu kurumlar ve piyasalar, ekonomik kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmesi yoluyla kalkınma sürecine katkıda bulunurlar. Bankalar ve menkul kıymetler piyasaları, kaynakların en verimli alanlara yönlendirilmesini sağlayarak büyümeyi destekler, ekonomik fırsatları genişletir ve yatırımları teşvik eder. Ayrıca bu yapılar, gelecek vaat eden projelere finansman sağlanmasına ve potansiyel büyüme fırsatlarına sahip işletmelerin tanımlanmasına olanak tanır. Dolayısıyla, finansal sistemin bu bileşenleri, kaynakların verimli dağılımını mümkün kılarak ekonomik kalkınma sürecini hızlandırmaktadır (Çihák et al., 2013: 3).

Finansal gelişmenin ülkeler arasındaki farklılıklarını ortaya koymak amacıyla çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. Lynch'in (1996) ortaya koyduğu miktar ölçütleri, yapısal ölçütler, finansal fiyatlar, ürün çeşitliliği ve değişim

maliyetleri bu gelişimin kapsamını belirlemede önemli parametrelerdir. Ayrıca, finansal kurum ve piyasaların büyüklüğü (finansal derinlik), bireylerin ve kurumların finansal sistemleri kullanabilme derecesi (erişim), finansal hizmet sunumundaki etkinlikleri ve piyasaların stabilitesi (güvenilirlik) gibi göstergeler de finansal gelişimi değerlendirmede kritik öneme sahiptir. Bu göstergeler hem ekonominin temel finansal araçları olan bankaları, sigorta şirketlerini ve diğer finansal kuruluşları hem de hisse senedi ve tahvil piyasalarını kapsar. Böylece finansal sistemin erişilebilirliği, etkinliği, güvenilirliği ve finansal derinliği gibi faktörler ulusal ve uluslararası düzeyde değerlendirilerek ülkelerin finansal gelişmişlik düzeyleri hakkında kapsamlı bir analiz sağlanmaktadır (Çihák et al., 2013: 3).

Finansal erişimi ve kullanım oranlarını iyileştirmeye yönelik veri toplama ve analiz süreçlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Finansal hizmetlere erişimi etkileyen faktörlerin ve erişimin artırılmasının toplumsal etkilerinin daha doğru bir şekilde analiz edilmesi, finansal kapsayıcılığı artıracak yeni stratejiler geliştirmek için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hem mikro hem de makro düzeyde daha kapsamlı verilere ihtiyaç duyulmakta olup, bu veriler ışığında finansal hizmetlerin yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkileri daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilecektir. Bu çerçevede, finansal gelişimin ekonomik kalkınma ve sosyal eşitlik üzerindeki potansiyel etkileri yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda gelir eşitsizliği ve yoksulluk oranlarının azaltılmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir (Çihák et al., 2013: 8-10).

Finansal sistemlerin işlevlerini ve etkinliğini ölçmek, ekonomik büyüme, yoksulluk azaltma ve istikrar üzerindeki etkilerini anlamak açısından son derece önemlidir. Ancak, bu sistemlerin karmaşık yapıları doğrudan ölçümlerin oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. İdeal olarak, finansal sistemlerin yatırım fırsatları hakkında önceden nasıl bilgi ürettiği, sermayeyi nasıl tahsis ettiği, yatırımları nasıl takip ettiği, kurumsal yönetimi nasıl sağladığı, riskin ticaretini ve yönetimini nasıl kolaylaştırdığı, tasarrufları nasıl bir araya getirdiği ve ticareti nasıl desteklediği gibi işlevlerin doğrudan ölçülmesi gerekmektedir. Örneğin, A ülkesinin finans sektörünün yatırım fırsatları hakkında bilgi üretme kapasitesine 0'dan 100'e kadar bir ölçekte 60 puan verildiği, B ülkesinin ise 75 puan aldığı bir sistemin kurulması ideal bir senaryo olarak görülmektedir. Ancak, bugüne kadar bu tür kapsamlı ve doğrudan ölçümler yapılamamaktadır (Çihák et al., 2013: 8-10).

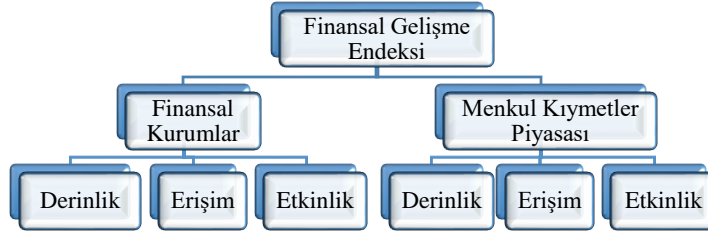
Bu eksikliklere rağmen, araştırmacılar finansal sistemlerin dört temel özelliğini ölçmeyi amaçlayan dolaylı yöntemler geliştirmektedir: derinlik, erişim, verimlilik ve istikrar. Bu özellikler, finansal sistemin sunduğu hizmetlerin kapsamını ve etkisini değerlendiren temsilci değerler olarak kullanılmaktadır. Örneğin, "finansal derinlik," finansal sistemin büyüklüğünü ve ekonomideki rolünü göstermek için gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) oranına göre ölçülmektedir. Bu, finansal sistemin ekonomiye ne kadar entegre olduğunu ve kaynakların etkin tahsisini nasıl kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Benzer şekilde, "erişim," finansal hizmetlerin nüfusun farklı kesimlerine ulaşma düzeyini göstermekte ve bu hizmetlerin kapsayıcılığını değerlendirmektedir. Bu ölçüm, bankacılık hizmetlerine erişim oranları ve finansal dahil olma endeksleri gibi göstergeler aracılığıyla yapılmaktadır. "Verimlilik," finansal sistemin kaynakları ne kadar etkin bir şekilde tahsis ettiğini ve ekonomik büyümeye katkısını yansıtmaktadır. Bu kapsamda, kredi büyüme oranları, finansal aracılık maliyetleri ve finansal inovasyon düzeyleri gibi göstergeler kullanılmaktadır. Son olarak, "istikrar," finansal sistemin şoklara karşı dayanıklılığını ve kriz risklerini ölçmektedir. Banka başarısızlık oranları, finansal kriz sıklığı ve sistemik risk gibi göstergeler bu özelliği değerlendirmekte kullanılmaktadır (Çihák et al., 2013: 8-10).

Bu özelliklerin ölçümü, doğrudan ölçümlerin eksikliğini gidermekte ve finansal sistemlerin ekonomik işlevlerini anlamaya yönelik dolaylı bir çerçeve sunmaktadır. Böylelikle, finansal sistemlerin etkinliği hakkında daha kapsamlı bir değerlendirme yapılabilen ve bu değerlendirmeler ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, derinlik, erişim, verimlilik ve istikrar gibi temel özelliklerin ölçülmesi, finansal sistemlerin kapsamını ve ekonomik rollerini açıklamada kritik bir öneme sahiptir. Bu ölçüm sistemleri, finansal sistemlerin kapsayıcılığını, etkinliğini ve dayanıklılığını analiz etmek için araştırmacılar ve politika yapıcılar tarafından kullanılmakta ve ekonomik kalkınma hedeflerine yönelik stratejilerin şekillendirilmesine rehberlik etmektedir (Çihák et al., 2013: 8-10).

Ülkeler arasındaki finansal gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak amacıyla IMF tarafından geliştirilen Finansal Gelişme Endeksi, finansal sektörlerin gelişmişlik seviyelerini kapsamlı bir şekilde ölçmek için kullanılan önemli bir araçtır. Bu endeks, finansal kurumlar ve piyasaların derinliği (genişlik ve likidite), erişilebilirliği (bireylerin ve kurumların finansal hizmetlere ulaşabilme düzeyi) ve etkinliği (kurumların düşük maliyetlerle, sürdürülebilir şekilde finansal hizmet sunma kapasitesi ile sermaye piyasalarının faaliyet düzeyi) gibi unsurlar üzerinden değerlendirme yapmaktadır. Böylece, finansal derinlik, erişim, kullanım, etkinlik ve güvenilirlik gibi çeşitli

kriterleri göz önünde bulundurarak ülkelerin finansal gelişim seviyelerini karşılaştırmaya katkı sağlamaktadır. Endeksin "finansal kullanım" bileşeni, ülkedeki bireylerin ve kurumların banka hesabı açma, kredi alma veya sigorta satın alma gibi finansal hizmetleri ne sıklıkla kullandıklarını ölçmekte ve finansal sistemin yaygınlığını ortaya koymaktadır. "Finansal etkinlik" ise finansal hizmetlerin düşük maliyetle sunulabilme kapasitesini ve finansal kurumların sürdürülebilir gelir elde edebilme yeteneğini değerlendirmekte; bu çerçevede teknolojik altyapı ve finansal kurumların karlılık oranları gibi unsurları dikkate almaktadır. Endeks, 0 ila 2 arasında değişen bir puanlama sistemi kullanarak, 0 en düşük, 2 ise en yüksek finansal gelişme seviyesini ifade edecek şekilde ülkelerin finansal gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmada yol göstermektedir. Bu çok boyutlu değerlendirme sistemi, ülkelerin finansal yapılarının etkinliğini ve erişilebilirliğini küresel ölçekte analiz etmeye imkân tanımaktadır (IMF 2023).

Şekil 1. Finansal Gelişme Endeksi

Kaynak: International Monetary Fund. Financial Development Index (IMF).

Günümüzde, finansal gelişim sürecinde erişim, ekonomik kalkınmanın temel bir unsuru olarak görülmekte ve finansal hizmetlerin düşük gelirli hane halklarına erişimini artırmak için özel çaba sarf edilmektedir. Finansal hizmetlere erişimin genişletilmesi için hem kamu otoritelerinin hem de finansal kurumların iş birliği yapması önemlidir. Bu kapsamda, Claessens ve Feijen (2007), finansal hizmetlere erişimi iyileştirmeye yönelik dört ana hedef etrafında şekillenen dokuz özel politika önerisi sunmuştur. Bu hedefler şu şekildedir:

1. Finansal sistemin kapsamının genişletilmesi ve erişimin artırılması,
2. Ekonominin genel istikrarının sağlanması,
3. Finansal arz ve talep arasındaki dengesizliklerin giderilmesi,
4. Erişimi artırmaya yönelik veri ve araştırma kapasitesinin geliştirilmesi.

Finansal sistemin kapsamını genişletmek, özellikle gelişmekte olan ülkeler için önem arz etmektedir. Bu ülkelerde, finansal sistemin yaygınlaştırılması ve yeni teknolojilerin adaptasyonu yoluyla finansal erişimin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, bireysel finansal kurumların kapasitesini genişletmek ve mevcut altyapının etkin kullanımını sağlamak kritik bir önem taşımaktadır. Erişimi genişletmek için mevcut finans ağlarını daha etkin kullanmak, kredi altyapısını iyileştirmek ve kamu düzenlemelerini en aza indirerek rekabetçi bir finansal ortam sağlamak hedeflenmektedir.

Ekonomik ve kurumsal istikrarın sağlanması ise finansal erişim politikalarının başarısı açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, hükümetlerin kurumsal yapıyı geliştirmesi, istikrarı destekleyici düzenlemeler yapması ve rekabeti teşvik etmesi gerekmektedir. Böylelikle finansal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve düşük gelirli hane halklarının finansal hizmetlere erişiminin sağlanması kolaylaşacaktır. Bunun yanı sıra, özel sektöre yönelik olarak geliştirilmesi gereken stratejiler ile yenilikçi finansal ürünler ve müşteri odaklı çözümler sunmak da önemlidir.

3. FİNANSAL GELİŞMENİN EŞİTSİZLİĞİ ETKİLEME KANALLARI

Finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki, ekonomistler ve politika yapımcılar arasında uzun yıllardır tartışılan bir konu olup, bu konuda farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Literatürde finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki genellikle üç ana hipotezle açıklanmaktadır: Gelir eşitsizliğini azalttığı yönündeki doğrusal negatif hipotez, gelir eşitsizliğini artırdığı yönündeki doğrusal pozitif hipotez ve gelir eşitsizliği üzerinde ters-U etkisi yarattığını savunan doğrusal olmayan hipotez.

3.1 Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması (Doğrusal Negatif Hipotez)

Doğrusal negatif hipotez, finansal gelişmenin düşük gelirli bireylerin fikirlerini ve projelerini hayata geçirmek için gerekli sermayeye erişimini kolaylaştırarak fırsat eşitliği yaratacağı ve bu sayede gelir eşitsizliğini azaltacağı görüşüne dayanmaktadır (Galor ve Zeira, 1993; Banerjee ve Newman, 1993).

Galor ve Zeira (1993), finansal derinleşme ve genişlemenin toplumun alt sosyoekonomik gruplarına kredi sağlama olanaklarını artırarak, bu kesimlerin beşeri sermayeye yatırım yapabilmesine olanak tanıyacağını ileri sürmektedir. Bu sürecin yalnızca zengin ve yoksul kesimler arasındaki gelir farkını azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda daha yüksek ekonomik büyüme oranlarına ulaşılmasını da mümkün kılacağı savunulmaktadır. Model, gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ve sermaye birikiminin eksik olduğu ekonomilerin, daha adaletli bir gelir dağılımına sahip olan ekonomilere kıyasla daha düşük büyüme oranlarına sahip olduğunu öne sürmektedir. Bu tür ekonomilerde, mevcut eşitsizlikler devam ederek derinleşmektedir. Ancak finansal derinleşme ve büyüme, ülkenin ekonomik koşullarını iyileştirerek büyüme sürecini başlatmakta, ekonomik büyüme ise gelir eşitsizliğini azaltarak daha adil bir gelir dağılımı sağlamaktadır. Finansal gelişme, finansal kaynaklara erişimi kolaylaştırarak düşük gelir gruplarına mensup bireylerin kendi küçük işletmelerini kurmalarına ve yeni istihdam olanakları yaratmalarına olanak tanımaktadır. Bu durum, yoksul kesimlerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda daha iyi bir gelecek için eğitim gibi beşeri sermaye yatırımlarını artırmalarını da sağlamaktadır. Beşeri sermayenin artırılması yönündeki bu süreç, ekonomik yapı üzerinde olumlu etkiler yaratarak gelir dağılımını daha dengeli bir hale getirmektedir.

Sonuç olarak, finansal gelişmenin düşük gelirli bireylerin ekonomik fırsatlara erişimini artırarak gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir araç olduğu, ekonomik büyüme ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu hipotez, finansal derinleşmenin, toplumsal refahı artırma ve daha kapsayıcı bir ekonomik sistem oluşturma potansiyeline işaret etmektedir.

3.2 Gelir Eşitsizliğinin Arttırılması (Doğrusal Pozitif Hipotez)

Rajan ve Zingales (2003), finansal gelişme ile gelir dağılımındaki adaletsizlik arasında pozitif ve doğrusal bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Bu hipoteze göre, finansal gelişme, yalnızca yüksek gelir grubundaki bireylerin lehine işleyen bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Özellikle gelişmiş bir kurumsal yapının eksik olduğu durumlarda, finansal piyasalardaki ve kurumlarındaki gelişmeler, çoğunlukla varlıklı kesimlere fayda sağlayabilmektedir. Bu bağlamda, düşük gelir grubundaki bireyler, geri ödenmeme riskine karşılık teminat gösterebilecek varlıklarının olmaması veya kişisel bağlantılarının eksikliği nedeniyle sistemden dışlanmaktadır. Bu durum, finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini artırıcı etkilerini ortaya koymaktadır.

Siyasi faktörler de bu mekanizmada önemli bir rol oynamaktadır. Siyasi destek sahibi belirli gruplar, katkılarının çok ötesinde kazançlar elde edebilmekte ve düzenleyici yapıları kendi çıkarlarına uygun hale getirebilmektedir. Bu durum, finansal kaynakların tahsisini daha da adaletsiz bir hale getirmekte ve düşük gelirli kesimlerin finansal sisteme erişimini sınırlamaktadır. Sonuç olarak, finansal gelişme sürecindeki derinleşme bile olsa, zengin kesim finansal kaynaklara erişimi kısıtlayarak finansal sistemin kendi lehlerine çalışmasını sağlamaktadır.

Bu bakış açısı, finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azaltma potansiyeline dair yaygın görüşlerden ayrılarak, finansal sektörün mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirebileceği yönünde bir perspektif sunmaktadır. Dolayısıyla, finansal gelişme, sadece ekonomik büyümeyi destekleyen bir araç olarak değil, aynı zamanda gelir dağılımındaki eşitsizlikleri şekillendiren bir faktör olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda, kurumsal yapıların geliştirilmesi ve düşük gelirli kesimlerin finansal sisteme erişiminin artırılması, finansal gelişmenin daha adil bir şekilde yönlendirilmesi için kritik önem taşımaktadır.

3.3 Ters-U Hipotezi (Doğrusal Olmayan Hipotez)

Kuznets (1955) tarafından ortaya konulan ve "Ters-U Hipotezi" olarak bilinen yaklaşım, finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklayan önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu hipoteze göre, finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisinin ortaya çıkabilmesi için finansal gelişme düzeyinin veya kurumsal yapının gelişiminin belirli bir eşik seviyeye ulaşması gerekmektedir. Bu bağlamda, ekonomik kalkınmanın farklı aşamalarında gelir eşitsizliğinin seyri Ters-U şeklinde bir eğilim göstermektedir.

İlk aşamalarda, ekonomik kalkınma sürecine paralel olarak gelir eşitsizliğinde bir artış gözlemlenmektedir. Bu durum, ekonomik faaliyetlerin tarım sektöründen sanayi sektörüne kayması sırasında ortaya çıkan gelir

farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Tarım sektöründe çalışan bireyler genellikle düşük gelir elde ederken, sanayi sektöründe daha yüksek ücretli iş fırsatları mevcuttur. Ancak, ekonomik kalkınma süreci ilerledikçe ve finansal gelişim belirli bir eşik seviyeye ulaştığında, gelir eşitsizliği azalmaya başlamaktadır. Bu durum, sanayileşmenin daha geniş bir kitleye iş ve gelir sağlaması, finansal hizmetlere erişimin artması ve ekonomik kaynakların daha etkin bir şekilde dağıtılmasıyla açıklanmaktadır.

Kuznets eğrisi, ekonomik kalkınmanın başlangıç aşamalarında gelir eşitsizliğinin arttığını, ancak kalkınmanın olgunlaşmasıyla birlikte azaldığını ileri sürmektedir. Bu doğrusal olmayan yaklaşım, ekonomik kalkınma süreçlerinin farklı dönemlerinde farklı sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. İlk dönemlerde pozitif olan ilişki, belirli bir kritik seviyeye ulaşıldıktan sonra negatife dönmekte ve böylece ekonomik büyümenin daha adil bir gelir dağılımı ile sonuçlanabileceği bir süreç başlamaktadır.

Ters-U hipotezi, finansal gelişmenin yalnızca ekonomik büyüme için değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik için de kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu teori, finansal gelişmenin eşitsizliği azaltıcı etkisinin, yalnızca belirli bir eşik seviyeye ulaşıldığında tam anlamıyla görülebileceğini ve finansal sistemin kurumsal yapısının önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Ters-U hipotezi, finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini anlamak ve politika önerileri geliştirmek için önemli bir referans noktası teşkil etmektedir.

Greenwood ve Jovanovic (1990), finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklayan "doğrusal olmayan hipotez" çerçevesinde bir aracı kurum modeli geliştirmiştir. Bu model, finans sektörünün gelişiminin gelir eşitsizliğine nasıl yerleştiğini ele almakta ve ekonomik aktörlerin iki farklı yatırım fırsatından birini seçebileceğini varsaymaktadır. İlk seçenek, düşük riskli ancak düşük getirili bir yatırımdır; ikinci seçenek, yüksek riskli fakat yüksek getirili bir yatırımdır. Finansal sistemin henüz gelişmediği aşamalarda, kaynaklar verimsiz bir şekilde tahsis edilmekte ve bu durum sınırlı ekonomik büyümeye yol açmaktadır. Finansal aracı kurumların ortaya çıkışı, yatırım portföylerinin çeşitlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak bu süreçte, yalnızca belirli bir servet seviyesine ulaşmış olan zengin bireyler, yüksek getirili projelere katılabilmektedir. Yoksul kesimler, bu projelere katılabilmek için belirli bir süre boyunca servet biriktirmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, ekonomik gelişmenin erken aşamalarında zengin ve yoksul arasındaki gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır.

Ekonomik gelişmenin ilerleyen safhalarında ise finansal sistem modernleşmekte ve kapsayıcılığını artırmaktadır. Daha geniş bir kitle finansal hizmetlere erişim sağlamak ve bu durum gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu çerçevede, ekonomi istikrarlı bir duruma ulaşmakta ve gelir dağılımındaki dengesizlik azalmaktadır. Greenwood ve Jovanovic'in bu modeli, ters-U şeklindeki ilişkiyi veya diğer adıyla doğrusal olmayan hipotezi ortaya koymaktadır. Bu hipotez, ekonomik kalkınmanın farklı aşamalarında gelir eşitsizliğinin farklı seyirler izlediğini savunmaktadır. Kalkınmanın erken aşamalarında gelir eşitsizliği artmakta; ancak belirli bir eşik düzeyine ulaşıldıktan sonra azalmaya başlamaktadır. Bu teorik çerçeve, finansal sistemin gelişiminin yalnızca ekonomik büyüme üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir. Ters-U şeklindeki bu ilişki, finansal gelişmenin başlangıçta sınırlı bir kitleye fayda sağladığını, ancak zamanla daha geniş kitlelerin bu faydalardan yararlanmaya başladığını ifade etmektedir. Ekonomik kalkınmanın ilerlemesiyle birlikte gelir dağılımında daha adil bir denge sağlanmaktadır.

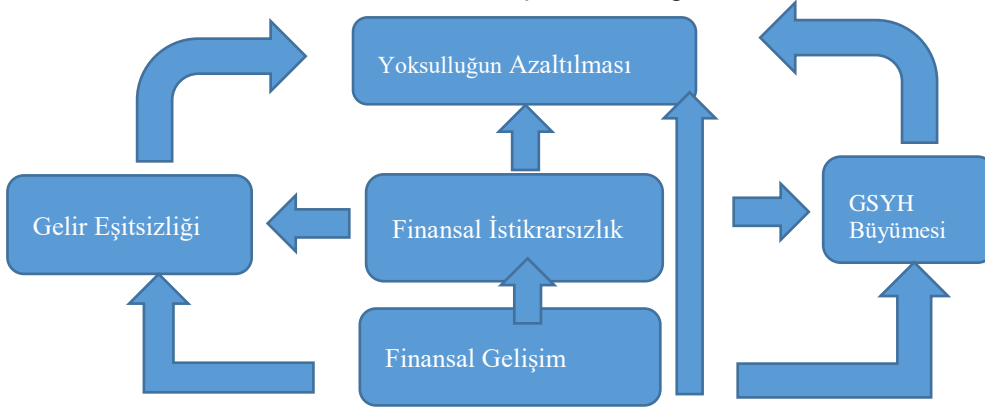
4. FİNANSAL GELİŞMENİN YOKSULLUĞU ETKİLEME KANALLARI

Finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki etkisi, farklı çalışmaların ampirik bulgularıyla ele alınmaktadır. Beck et al. (2004), 1960-1999 döneminde 52 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi kapsayan bir analizde, finansal gelişmenin en düşük gelir grubundaki nüfusa yönelik pozitif etkilerini vurgulamaktadır. Bu çalışmada, daha iyi finansal araçlara sahip ülkelerde, düşük gelirli kesimin gelirinin, kişi başına düşen GSYH'den daha hızlı büyüdüğü ve finansal gelişmenin eşitsizliği azaltarak yoksullukla mücadelede etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Mikrofinans uygulamalarına yönelik olarak Bangladeş örneğinde yapılan bir başka çalışmada, Amin et al (2003), mikrofinans kuruluşlarının doğrudan yoksul kesimlere ulaşmada etkili olduğunu göstermektedir. Ancak mikrofinans kurumlarının, toplumun en yoksul ve savunmasız kesimlerine ulaşmada daha sınırlı kaldığı ifade edilmektedir. Khandker'in (2005) Bangladeş panel verilerini kullanarak yaptığı araştırma da mikrofinansın yoksullukla mücadelede önemli bir araç olduğunu ve bu hizmetlerin yoksulların tüketimlerini artırarak daha iyi yaşam koşulları sağladığını ortaya koymaktadır.

Claessens ve Feijen (2007), finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki etkisini iki ana kanal üzerinden açıklamaktadır. İlk kanal, finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi desteklemesi ve buna bağlı olarak kişi başına

düşen gelir düzeyinin artmasıdır. İkinci kanal ise gelir dağılımı aracılığıyla daha adil bir gelir eşitsizliği yapısının oluşmasını sağlamaktadır. Bu iki etki, finansal gelişmenin yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 2. Finansal Gelişme Yoksulluğu Nasıl Etkiler?

Kaynak: Den Haan et al., 2022

Finansal gelişmenin yoksulluğu nasıl etkileyebileceğine dair bir özet, Şekil 2’de sunulmaktadır (Den Haan et al., 2022). Şekle göre, finansal gelişme yoksulluk üzerinde dört temel kanal aracılığıyla etkili olabilmektedir. Birinci kanal doğrudan etkiyi ifade etmekte ve finansal gelişmenin yoksulların gelirlerini artırma potansiyeline işaret etmektedir. Ancak, finansal sistemdeki yapısal eksiklikler ve yüksek işlem maliyetleri, teminatları olmayan yoksul bireylerin finansal hizmetlere erişimini sınırlandırabilmekte ve dolayısıyla finansal gelişmenin doğrudan etkisini azaltabilmektedir. İkinci kanal dolaylı etki olup, finansal gelişmenin eşitsizlik üzerindeki olumlu etkisi aracılığıyla yoksulluk üzerinde azaltıcı bir rol oynayabileceği öngörülmektedir. Üçüncü kanal ise, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye katkı sağlaması ve böylece yoksulluğun azaltılmasında etkili olmasıdır. Son olarak, dördüncü kanal finansal istikrarsızlık ile ilgilidir; finansal gelişmenin artan istikrarsızlıkla ilişkilendirilebileceği ve bu durumun yoksulluğun seyri olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir. Özellikle finansal krizlerin gelir eşitsizliğini artırarak yoksulluğun derinleşmesine neden olabileceği bazı yeni çalışmalarda vurgulanmaktadır (Den Haan et al., 2022:2-5).

5.FİNANSAL GELİŞME, GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK LİTERATÜRÜ

Bu çalışma, finansal gelişmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini ele alarak mevcut literatürdeki bulguları incelemektedir. Finansal gelişmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştıran pek çok çalışma bulunmakla birlikte, bu çalışmaların sonuçları arasında belirgin bir çeşitlilik gözlenmektedir. Örneğin, bazı çalışmalar finansal gelişmenin yoksulluğu azaltıcı ve gelir eşitsizliğini düşürücü bir etkisi olduğunu öne sürmektedir. Diğer taraftan bazı çalışmalar ise finansal gelişmenin, aksine, yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini artırıcı bir unsur olarak rol oynadığını savunmaktadır. Bu nedenle, finansal gelişmenin bu sosyoekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini analiz etmek oldukça karmaşık bir konudur ve çelişkili bulgular elde edilmesi olasıdır. Bu çalışmada, daha kapsamlı bir analiz sunularak finansal gelişmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri daha derinlemesine incelenmektedir.

Literatürde gelir eşitsizliği, yoksulluk ve finansal gelişimi ölçmek için kullanılan farklı göstergelere bakıldığında, gelir eşitsizliğini belirlemek için en sık tercih edilen ölçütlerden birinin Gini katsayısı olduğu görülmektedir. Gini katsayısı, Lorenz eğrisi üzerinde oluşan alan oranları üzerinden hesaplanmakta ve gelir dağılımındaki adaletsizliği kısmen yansıtmaktadır. Ancak, Gini katsayısının düşük gelirli grupların refahını yeterince göstermekte yetersiz kaldığı eleştirisi de yapılmaktadır. Yoksulluğun belirlenmesinde ise genellikle yoksulluk endeksi kullanılmakta olup, bu endeks günlük 1,25 dolar gibi düşük bir gelir düzeyinin altında yaşayan kesimleri dikkate almaktadır (Zhang ve Naceur, 2019:2).

Finansal gelişmenin ölçülmesi konusunda ise literatürde tek bir standart yaklaşımın olmaması ve evrensel olarak kabul görmüş bir ölçüt bulunmaması önemli bir zorluk oluşturmaktadır. Finansal gelişmeyi değerlendirmek için, finansal sistemin bilgi ve işlem maliyetlerini düşürdüğü, sermayeyi etkin şekilde hareketlendirdiği ve dağıttığı

ölçütlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla, finansal gelişmenin beş temel boyutu olan erişim, derinlik, verimlilik, istikrar ve serbestleşme üzerinden çeşitli değişkenlerin kullanıldığı gözlemlenmektedir.

5.1 Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği Literatürü

Beck et al. (2004), finansal gelişimin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini iki farklı analizle incelemektedir. İlk olarak, 1960-1999 döneminde 52 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin gelir dağılımı verilerini kullanarak, finansal gelişimin gelir eşitsizliğini nasıl etkilediği analiz edilmektedir. Bu analizde, finansal gelişim göstergesi olarak özel sektöre sağlanan kredilerin GSYH'ye oranı kullanılmakta ve gelir eşitsizliği Gini katsayısı ile ölçülmektedir. İkinci olarak, 1980-2000 döneminde 58 gelişmekte olan ülkenin yoksulluk verileri incelenmekte ve finansal gelişimin yoksulluğu nasıl etkilediği değerlendirilmektedir. Yoksulluk ölçütü olarak, günde 1\$ ve 2\$'dan daha az gelire yaşayan nüfus oranı ve yoksulluk açığı ele alınmaktadır. Bulgular, finansal gelişimin yoksulların gelirlerini kişi başına düşen ortalama GSYH'dan daha hızlı artırdığını, gelir eşitsizliğini azalttığını ve yoksulluk oranlarını daha hızlı düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu etkilerin, finansal gelişimin genel ekonomik büyüme üzerindeki etkisinden bağımsız olarak anlamlı olduğu ve nedensellik yanlılığını kontrol etmek için kullanılan araç değişkenleriyle de desteklendiği görülmektedir. Sonuçlar, finansal sistemin etkinliğini artırmaya yönelik politikaların, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede güçlü bir araç olabileceğini ve bu alanda hangi politikaların en etkili olacağını belirlemenin önemini vurgulamaktadır.

Finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklayan teorik yaklaşımlar, literatürde farklı perspektiflerle ele alınmaktadır. Banerjee ve Newman (1993) ile Galor ve Zeira (1993), daha gelişmiş finansal piyasaların gelir eşitsizliğini azaltabileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımlar, finansal derinleşmenin düşük gelir gruplarına daha fazla kredi sağlama sayesinde bu kesimlerin eğitim ve beşeri sermaye yatırımlarına erişimini kolaylaştırmakta olduğunu ileri sürmektedir. Bu süreç, ekonomik fırsatların eşitlenmesine katkıda bulunarak gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Buna karşın, Greenwood ve Jovanovic (1990), finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Bu teoriye göre, finansal gelişmenin başlangıç aşamalarında, finansal hizmetlerden yalnızca yüksek gelir grupları faydalanabilmekte ve bu durum gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Ancak, finansal ve ekonomik gelişim belirli bir eşik seviyeye ulaştığında, finansal sistem daha kapsayıcı hale gelmekte ve düşük gelir gruplarının da finansal hizmetlere erişimi kolaylaşmaktadır. Bu aşamada, gelir eşitsizliği azalmaya başlamakta ve ekonomik büyüme daha dengeli bir yapıya kavuşmaktadır. Dolayısıyla, finansal gelişme, toplumsal kesimler arasındaki gelir uçurumunu kapatıcı bir rol oynayabildiği gibi, belirli koşullarda bu uçurumu artırıcı bir etkiye de sahip olabilmektedir. Bu çelişkili etkiler, finansal gelişmenin dinamik ve bağlama bağlı bir süreç olduğunu göstermekte ve bu ilişkinin anlaşılmasında politik, kurumsal ve ekonomik faktörlerin önemine dikkat çekmektedir. Bu teorilerin arkasındaki spesifik ekonomik mekanizmalar farklılık göstermekte, ancak ortak bir noktada birleşmektedir: Gelişmiş finansal piyasalar, belirli bir aşamadan sonra krediye erişim imkanlarını artırarak bireylerin ve hanehalklarının ekonomik tercihlerini ve kararlarını daha rasyonel ve optimal bir şekilde yapmalarını sağlamaktadır. Bu süreç, bireylerin ekonomik kararlarının daha az miras varlıklarına ve daha fazla ekonomik fırsatlara dayalı olmasını mümkün kılmaktadır.

Banerjee ve Newman (1993), modelinde hanehalklarının meslek seçimlerini kredi erişimine bağlı olarak açıklamaktadır. Buna göre, gelişmiş finansal piyasalar, bireylerin yüksek getirili meslekleri seçmelerine olanak tanımakta ve bu durum gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Alternatif olarak Galor ve Zeira (1993), insan sermayesi yatırımlarını modelleyerek kredi erişiminin eğitim ve beceri kazanımı üzerindeki kritik rolünü vurgulamaktadır. İnsan sermayesine yapılan yatırımlar, bireylerin ekonomik durumlarını iyileştirmekte ve uzun vadede gelir eşitsizliğinin azalmasına katkıda bulunmaktadır.

Greenwood ve Jovanovic (1990), hanehalklarının portföy seçimlerini modellemekte ve finansal aracılık sistemlerinin sermaye getirilerini iyileştirme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, bu durum başlangıçta yoksul hanehalkları için sabit maliyetlerden dolayı erişim zorluğu yaratmaktadır. Erken aşamalarda, yalnızca varlıklı bireyler bu sistemden faydalanmakta, bu da gelir eşitsizliğinde artışa yol açmaktadır. Ancak, zamanla ekonomik büyüme ve finansal gelişme sayesinde daha düşük gelirli hanehalkları da finansal sistemlere erişim sağlayabilmekte ve bu durum gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu nedenle, belirli bir gelişim aşamasından sonra, finansal piyasaların daha kapsayıcı hale gelmesiyle eşitsizlik azalmaktadır.

Kumhof ve Ranciere (2010), yükselen gelir eşitsizliğinin yüksek kredi büyümesi ve finansal krizlerin ortaya çıkmasında nasıl etkili olabileceğini açıklayan bir teorik model sunmaktadır. Yazarlar, 1920-1929 ve 1983-2008 dönemlerinin bu tür bir desen sergilediğini öne sürmektedir. Ancak, yükselen eşitsizliğin bir kredi patlamasına yol

açtığı hipotezi, daha geniş bir veri seti kullanan Bordo ve Meissner (2012) tarafından ampirik olarak reddedilmiştir. Bordo ve Meissner, yükselen eşitsizliğin kredi patlamasına neden olduğuna dair yeterli kanıt bulunmadığını ve finansal gelişmenin gelir eşitsizliğinden bağımsız bir değişken olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir.

Finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik literatürde aynı yöntemi benimseyen çalışmalar dahi sıklıkla farklı sonuçlara ulaşabilmektedir. Örneğin Hamori ve Hashiguchi (2012) ve Jauch ve Watzka (2016) tarafından yapılan çalışmalar, finansal gelişmeyi özel sektör kredilerinin GSYH'ya oranı üzerinden ölçmekte ve panel veri modellerini kullanmaktadır. Ancak bu iki çalışmanın bulguları çelişmektedir. Hamori ve Hashiguchi (2012), finansal derinleşmenin gelir eşitsizliğini azalttığını belirtirken; Jauch ve Watzka (2016), finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini artırıcı bir etkisinin olduğunu öne sürmektedir. İlginç bir şekilde, her iki çalışma da kişi başına düşen GSYH'yı kontrol değişkeni olarak içermesine rağmen bu zıt sonuçlara ulaşmıştır. Bu durum, finansal gelişmenin ekonomik kalkınmayı teşvik etmesi yönündeki bulguların, finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi karmaşık bir şekilde etkileyebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, finansal gelişmenin etkilerini analiz ederken kullanılan metodolojilerin ve kontrol değişkenlerinin dikkatle değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Okafor et al. (2023), finansal gelişimin Afrika'da gelir eşitsizliğini azaltmadaki potansiyelini incelemektedir. Çalışmada finansal gelişimin erişim, derinlik, verimlilik ve istikrar gibi boyutları dikkate alınmaktadır. Yapılan analizde, finansal gelişmenin bu boyutlarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin farklılaştığı görülmektedir. Bulgular, finansal gelişimin erişim, istikrar ve verimlilik boyutlarının eşitsizliği azalttığını, ancak derinlik boyutunun eşitsizliği kötüleştirdiğini göstermektedir. Çalışma, politika yapıcıların ekonomik kalkınmayı teşvik ederken finansal sistemin tüm boyutlarını dikkate alması gerektiğini vurgulamaktadır.

Finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiye dair ampirik literatür, farklı metodolojiler ve bağlamlar nedeniyle çeşitli sonuçlar ortaya koymaktadır. Bazı çalışmalar, finansal gelişmenin daha yüksek düzeylerde olduğu ülkelerde gelir eşitsizliğini azalttığını gösterirken; diğerleri bu ilişkiye eşik etkilerinin damga vurduğunu veya doğrusal olmayan ilişkiler bulunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, bu literatürdeki sonuçları değerlendirirken, her çalışmanın bağlamını, kullanılan metodolojiyi ve değişkenleri dikkatle incelemek gerekmektedir.

5.2 Finansal Gelişme ve Yoksulluk Literatürü

Finansal gelişme ve yoksulluk arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalar, farklı teorik çerçeveler ve ampirik bulgular sunarak bu ilişkinin karmaşık doğasını ortaya koymaktadır. Greenwood ve Jovanovic (1990), finansal piyasalara erişimin başlangıçta sabit bir maliyet gerektirdiğini, bu nedenle birikim seviyesi düşük bireylerin bu piyasalara erişemediğini ileri sürmektedir. Bu modelde, finansal gelişmenin erken aşamalarında gelir eşitsizliği artmakta, çünkü yalnızca zengin bireyler finansal piyasalardan faydalanmaktadır. Ancak zamanla, yoksul bireylerin servet birikimi arttıkça finansal piyasalara erişim mümkün hale gelmekte ve bu durum daha dengeli bir servet dağılımı sağlamaktadır.

Galor ve Zeira (1993) ise sermaye piyasası kusurları ve başlangıçtaki servet eşitsizliğinin, bireylerin insan sermayesine yatırım yapma kapasitelerini etkilediğini göstermektedir. Yüksek başlangıç sermayesine sahip olanlar, insan sermayesine yatırım yaparak kazançlarını artırabilirken, düşük veya sıfır sermayesi olanlar daha yüksek faiz oranlarıyla karşılaşmakta ve bu durum, insan sermayesine yatırım yapmalarını sınırlamaktadır. Sonuç olarak, zengin bireyler ekonomik avantajlarını sürdürürken, yoksul bireyler düşük gelirli ve vasıfsız işgücü piyasasında kalmaktadır. Bu süreç, yoksulluğu artıran eşitsizlik döngüsüne yol açmaktadır.

Mikrofinans üzerine yapılan çalışmalar, finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki etkisini farklı boyutlarda incelemektedir. Amin et al. (2003), Bangladeş'te mikrofinans kuruluşlarının yoksullara ulaşmada etkili olduğunu, ancak nüfusun en savunmasız kesimlerine ulaşmada daha az başarılı olduklarını bildirmektedir. Buna karşın, Khandker (2005), aynı bağlamda yaptığı bir çalışmada mikrofinansın yoksulluğu azaltmada ve tüketimi artırmada önemli bir rol oynadığını, hatta en savunmasız kesimlere bile fayda sağladığını savunmaktadır.

De Haan et al. (2022), finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemiş ve finansal gelişmenin yoksulluğu doğrudan azaltmadığını, ancak gelir eşitsizliğini azaltarak yoksulluğu dolaylı olarak etkilediğini bulmuştur. Ancak, bu ilişkinin ekonomik büyüme veya finansal istikrar üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır. Yine de finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini artırarak yoksulluk üzerinde olumsuz dolaylı etkiler yaratabileceği vurgulanmaktadır. Bu durum, finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki genel

etkisinin, gelir eşitsizliği ve büyüme gibi dolaylı etkilerin hangi yönde ve ne ölçüde güçlü olduğuna bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini işaret etmektedir.

Dolaylı etkiler üzerine yoğunlaşan diğer bir çalışma olan Jalilian ve Kirkpatrick (2005), finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerinden yoksulluğu azalttığını öne sürmektedir. Çalışmaya göre, finansal gelişmede %1'lik bir artış, gelişmekte olan ülkelerde yoksul bireylerin gelirlerinde %0,4'lük bir iyileşme sağlamaktadır. Bununla birlikte, Jeanneney ve Kpodar (2005), finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki doğrudan etkisini inceleyerek, finansal gelişmenin yoksulluğu doğrudan azaltmada olumlu bir rol oynadığını ve %1'lik bir artışın yoksulluk oranında %0.28'lik bir düşüşe yol açtığını göstermektedir.

Uddin et al. (2014), Bangladeş'te finansal gelişme, ekonomik büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceleyerek, bu değişkenler arasında uzun vadeli bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Sonuçlara göre, finansal gelişme yoksulluğu azaltmada yardımcı olmakla birlikte, bu etkinin doğrusal olmadığı belirtilmektedir. Bu bulgu, finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki etkisinin bağlam ve koşullara bağlı olarak değişebileceğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmalar, finansal gelişmenin yoksulluk üzerindeki etkisinin doğrudan ve dolaylı yönlerini ele alarak, bu ilişkinin çok boyutlu doğasını ortaya koymaktadır. Genel olarak, finansal gelişmenin yoksulluğu azaltma potansiyeli bulunduğu kabul edilmekte, ancak bu etkinin büyüklüğü ve yönü, kullanılan modeller, yöntemler ve bağlama bağlı olarak farklılık göstermektedir.

6. SONUÇ

Bu çalışma, finansal gelişmenin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkilerini analiz ederek, bu ilişkinin çok boyutlu ve karmaşık doğasını ortaya koymaktadır. Literatürdeki bulgular, finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi desteklerken aynı zamanda düşük gelirli bireylerin ekonomik sisteme erişimini artırabileceğini göstermektedir. Ancak, bu etkilerin her zaman olumlu olmadığını ve bazı durumlarda finansal sistemlerin başlangıçta yalnızca varlıklı kesimlerin lehine işlediğini ortaya koymaktadır.

Finansal gelişme, özellikle finansal erişim ve kapsayıcılığı artırarak düşük gelirli bireylerin ekonomik fırsatlara erişimini kolaylaştırabilmektedir bu, yoksul bireylerin kendi küçük işletmelerini kurmasını, eğitim gibi insan sermayesi yatırımlarına yönelmesini ve gelirlerini artırmasını mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, finansal piyasaların başlangıçta yalnızca belirli bir varlık eşliğine sahip bireylerin lehine işlemesi, gelir eşitsizliğini derinleştirebilmektedir. Bu durum, finansal sistemlerin kapsayıcılığını artıracak politika önlemlerinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

Çalışmada incelenen teorik bulgular, finansal gelişmenin etkilerinin finansal sistemin farklı boyutlarına bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Örneğin, finansal erişim ve istikrarın güçlendirilmesi gelir eşitsizliğini azaltabilirken, yalnızca finansal derinliğe odaklanmak bazı durumlarda eşitsizliği kötüleştirebilmektedir. Finansal hizmetlerin daha geniş kitlelere ulaştırılması ve düşük gelirli bireylerin krediye erişiminin kolaylaştırılması, finansal gelişmenin olumlu etkilerini artırabilmektedir. Aynı zamanda, finansal istikrarın sağlanması ve kriz risklerinin azaltılması, finansal gelişmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırabilmektedir.

Sonuç olarak, finansal gelişmenin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkileri bağlama, kullanılan politikalara ve finansal sistemin yapısına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Finansal sistemlerin erişim, verimlilik ve istikrar gibi boyutları güçlendirilerek daha kapsayıcı hale getirilmesi, sosyal eşitliğin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması açısından önem taşımaktadır. Politika yapıcılar, finansal sistemleri yalnızca ekonomik büyümeyi desteklemek için değil, aynı zamanda gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltacak şekilde yeniden yapılandırmalı ve yönlendirmelidir.

KAYNAKÇA

Amin, S., Rai, A. S., & Topa, G. (2003). Does microcredit reach the poor and vulnerable? Evidence from northern Bangladesh. *Journal of Development Economics*, 70(1), 59-82.

Banerjee, A. V., & Newman, A. F. (1993). Occupational choice and the process of development. *Journal of Political Economy*, 101(2), 274-298.

- Beck, T., Demirguc-Kunt, A., & Levine, R. (2004). Finance, inequality, and poverty: cross-country evidence. NBER Working Paper, 10979. 1-47
- Bolarinwa, S. T., & Akinlo, A. E. (2021). Is there a nonlinear relationship between financial development and income inequality in Africa? Evidence from dynamic panel threshold. *The Journal of Economic Asymmetries*, 24, e00226.
- Bordo, M. D., & Meissner, C. M. (2012). Does inequality lead to a financial crisis?. *Journal of International Money and Finance*, 31(8), 2147-2161.
- Čihák, M., Demirgüç-Kunt, A., Feyen, E., & Levine, R. (2013). Financial development in 205 economies, 1960 to 2010 National Bureau of Economic Research. 17–36.
- Claessens, S., & Feijen, E. (2007). Financial sector development and the millennium development goals. The World Bank., Washington, DC. 1-106.
- Claessens, S., & Perotti, E. (2007). Finance and Inequality: Channels and Evidence. *Journal of Comparative Economics*, 35(4), 748-773
- Clarke, G., Xu, L. C., Zou, H. (2003). Finance and income inequality: a test of alternative theories. Policy Research Working Paper. 2984
- De Haan, J., Pleninger, R., & Sturm, J. E. (2022). Does financial development reduce the poverty gap?. *Social Indicators Research*, 161(1), 1-27.
- Furceri, D., & Loungani, M. P. (2015). Capital account liberalization and inequality. International Monetary Fund.
- Galor, O., & Zeira, J. (1993). Income Distribution and Macroeconomics. *Review of Economic Studies*, 60, 35-52
- Greenwood, J., & Jovanovic, B. (1990). Financial development, growth, and the distribution of income. *Journal of Political Economy*, 98(5), 1076-1107
- Guillaumont Jeanneney, S., & Kpodar, K. (2005). Financial development, financial instability and poverty. CSAE WPS/2005-08. Oxford: CSAE, University of Oxford
- Hamori, S., & Hashiguchi, Y. (2012). The effect of financial deepening on inequality: Some international evidence. *Journal of Asian Economics*, 23(4), 353-359.
- Honohan, P. (2004). Financial development, growth & poverty: how closer are the links? World Bank Policy Research Working Paper 3203, 1-37
- IMF. (2023). Financial Development Index: Understanding financial depth and accessibility. International Monetary Fund.
- Jalilian, H., & Kirkpatrick, C. (2005). Does financial development contribute to poverty reduction?. *Journal of Development Studies*, 41(4), 636-656.
- Jauch, S., & Watzka, S. (2016). Financial development and income inequality: A panel data approach. *Empirical Economics*, 51, 291-314.
- Jeanneney, S. G., & Kpodar, K. (2011). Financial development and poverty reduction: Can there be a benefit without a cost? *The Journal of Development Studies*, 47(1), 143-163

- Khandker, S. R. (2005). Microfinance and poverty: Evidence using panel data from Bangladesh. *The world bank Economic Review*, 19(2), 263-286.
- Kunieda, T., Okada, K., & Shibata, A. (2014). Finance and inequality: How does globalization change their relationship?. *Macroeconomic Dynamics*, 18(5), 1091-1128.
- Kuznets S. (1955). Economic growth and income inequality. *The American Economic Review*. 45(1), 1-28.
- McKinnon, R.I., (1973). *Money and capital in economic development*, Washington D.C.: The Brookings Institution
- Okafor, V. I., Olurinola, I. O., Bowale, E., & Osabohien, R. (2023). Financial development and income inequality in Africa. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1).1-10
- Rajan, Raghuram G. & Luigi Zingales. (2003). The great reversals: The politics of financial development in the 20th Century. *Journal of Financial Economics* 69(1), 5-50.
- Ranciere, M. R., & Kumhof, M. M. (2010). *Inequality, leverage and crises*. International Monetary Fund.
- Shaw, E.S., (1973). *Financial deeping in economic development*, Cambridge: Harvard University Press.
- Tekin, İ. (2021). İktisat kuramlarında finansal serbestleşme: Ortodoks ve heterodoks yaklaşımlar financial liberalization in economic theories: Orthodox and heterodox approaches. Available at SSRN 3847781.
- Uddin, G. S., Shahbaz, M., Arouri, M., & Teulon, F. (2014). Financial development and poverty reduction nexus: A cointegration and causality analysis in Bangladesh. *Economic Modelling*, 36, 405-412.
- Zhang, R., & Naceur, S. B. (2019). Financial development, inequality, and poverty: Some international evidence. *International Review of Economics & Finance*, 61, 1-16.